

Kecskeméti Corvin Mátyás Általános Iskola
Kertvárosi Általános Iskolája

RAJZ ÉS VIZUÁLIS KULTÚRA

3. osztály

T A N M E N E T

KECSKEMÉTI CORVIN MÁTYÁS ÁLTALÁNOS ISKOLA
KERTVÁROSI ÁLTALÁNOS ISKOLÁJA

RAJZ ÉS VIZUÁLIS KULTÚRA TANMENET

A képzelet világa 3. (Apáczai Kiadó) tankönyvhöz

Éves óraszám: 72
Heti óraszám: 2 óra

Készítette:

Szabó Henriett

Kecskemét, 2017. szeptember

Száma	Témakörök	Összóraszám
1.	Miért kellene a játékok?	4 óra
2.	Változó évszakok	8 óra
3.	Szobrok és domborművek	2 óra
4.	Különleges útvonalak és varázstérképek	10 óra
5.	A karácsonyi ünnepkör	4 óra
6.	Emberábrázolás	10 óra
7.	Farsang	2 óra
8.	Képes történetek – képregények	10 óra
9.	Húsvét	2 óra
10.	A valóság és a jellemző forma	14 óra
11.	Regényes várak és lakóik	4 óra
12.	A sárkányok országában	2 óra
	Összóraszám	72 óra

Óra	Téma, tananyag	Ajánlott tevékenységformák, módszertani javaslatok	Kompetenciák (készségek, képességek)	Javasolt taneszközök	Egyéb javaslatok a témakörhöz (projekt, játék, kutatómunka stb.)	Megjegyzés
1. témakör. Miért kellenek a játékok?						
1-2.	Közvetlen tapasztalás útján szerzett élmények feldolgozása. Formaelemzés, tárgytervezés: régi és új játékok. Műalkotás-elemzés: gyermekjátékok ábrázolása a műalkotásokon. (Tk. 4. old.) Játszótéri játékok. (Tk. 6–7. old.)	1. Élménybeszámoló: melyek a legkedveltebb játszótéri játékok és miért? Játszótéri játékok formájának, díszítésének és használhatóságának elemzése. A játékok anyagainak megfigyelése (pl. népi játékok növényekből, építőjátékok fából vagy műanyagból stb.). (Tk. 5. old.). 2. Választható ábrázolási feladatok. – Tankönyvi munka: játszótéri játékok benépesítése játszó gyerekekkel. – Érdekes, jól használható játszótéri játékok tervezése. – Egy vidámpark játékeinak ábrázolása emlékezet vagy elképzelés alapján.	A megfigyelőképesség, a formaérzék és az anyanyelvi kommunikáció fejlesztése az alkotásokon, a fotókon és a valóságban látott játékok jellegzetességeinek szóbeli megfogalmazásával. Az esztétikai érzék, a formafantázia és az alkotó képzelet fejlesztése az új játékok tervezésével. Az ismeretszerzési és tanulási képességek (megfigyelés, elemzés, értelmezés, a vizuális emlékezet) fejlesztése a megadott szempontok alapján gyűjtött tárgyak külső jegyeinek összehasonlításával. A szociális kompetencia fejlesztése a csoportos improvizációs játékokkal.	Szemléltetés: – Id. Pieter Brueghel: Gyermekjátékok (1560), életkép. – Játszótéri játékok napjainkban (rajzok, fotók, filmrészletek, a tankönyv és a kézikönyv képei). Technikatankönyv: A játszótéri játékok anyagai és szerkezetei. A képzelet világa Tanári kézikönyv 10–13. old. Eszközök: a tankönyvi munkához: grafitceruza, színes ceruza, filctoll; a játékok tervezéséhez és a vidámparki jelenethez választható technika.	Hogyan játszottak régen a gyerekek? 1. Gyűjtőmunka. A népi gyermekjátékok. 2. Beszélgetés id. Pieter Brueghel Gyermekjátékok című festményéről adott megfigyelési szempontok alapján (szempontok: Tanári kézikönyv 10. old.). 3. Szituációs játék: a kép egy választott részletének eljátszása, a gyermekek játékának utánzásával. Időutazás: hogyan játszottam az utcán 1560-ban? Egy képzeletbeli élménybeszámoló (vagy tudósítás) a festmény helyszínéről.	

3-4.	Tárgytervezés. (Tk. 8–9. old.) A folt kompozíciós szerepe. Mintatervezés. Meseillusztráció. (Tk. 10–11. old.)	1. Tárgyelemzés: népszerű játékok elemzése közösen (forma, anyag, funkció). (Tk. 8–9. old.). 2. Egyszerű formájú játék, pl. játékbaba (rongybaba), autó stb. látvány utáni ábrázolása. 3. Meseillusztráció készítése Hárs László <i>A rongybaba története</i> című meséjéhez. (Tk. 10–11. old.)	A kommunikációs készség fejlesztése a tárgyak elemzésével. A megfigyelőképesség, a formaérzék és a színérzék fejlesztése a látvány utáni rajzolás során. Az esztétikai érzék, a formafantázia és az alkotó képzelet fejlesztése az új játékok tervezésével.	Szemléltetés: játékok a valóságban és képeken. Patchwork (foltvarrás) technikával készült textilmunkák. Eszközök: grafitceruza, filctoll, a kollázshoz: színes papírok, olló, ragasztó.	Gyűjtőmunka: Kedvenc játékok a valóságban, vagy azok képei prospektusokból és saját fotózással.	
------	--	---	--	--	---	--

2. témakör. Változó évszakok					
5-6.	Személyes élmények és emlékek verbális és vizuális kifejezése. Fák a természetben és a művészetben. Különös fák. Változó évszakok. (Tk. 12–15. old.)	1. Képolvasás: fák a természetben és a művészetben. Különböző alakú fák jellemzése a képek és a tankönyv rajzsorozata alapján. A tankönyv 14. oldalán látható tájképek összehasonlítása. A fotó és a festmény hasonlóságainak és különbségeinek összegyűjtése. A különös fákat ábrázoló festmények jellemzőinek megbeszélése. (Tk. 15. old.) A festmények hangulatát érzékeltető jelzők felsorolása. (Tk. 15. old.) 2. Beszélgetés, élménybeszámoló: Az erdő változásainak megfigyelése különböző évszakokban. 3. Ábrázolási feladat: A négy évszak jellegzetességeinek kifejezése színekkel és formákkal (tankönyvi munka). 4. A 12 hónap ábrázolása csoportmunkában. (Leírás és szemléltetés: Tanári kézikönyv 26–27. old.)	A megfigyelőképesség, a vizuális emlékezet, az esztétikai érzék fejlesztése (a természet szépségeinek értékelése) és a környezettudatos magatartás kialakítása. A tanulók vegyék észre a táj szépségeit, és óvják a természeti és az épített környezet értékeit. Az anyanyelvi kompetencia (szókincs, beszédkészség, fogalmazás), az asszociációs (érzelmi és gondolati) és az emocionális képességek fejlesztése a látott festmény hangulatából kiinduló fogalmazás írásával. A vizuális emlékezet fejlesztése az évszakok jellegzetességeinek ábrázolásával. A szociális kompetencia fejlesztése az együttműködést igénylő csoportmunkával.	Szemléltetés: különböző korok faábrázolásai, különböző évszakban készült természetfotók, természetfilm-részletek, színekártyák, az erdő hangja (állathangok). Cézanne: Mont Sainte-Victoire. Friedrich: A hollók fája. Csontváry. Magányos cédrus (1907). Környezetismeret: tankönyv: A fa élete. A képzelet világa Tanári kézikönyv 18–21. old. Eszközök: grafitceruza, színes ceruza.	1. Előzetes feladatok: A természet megfigyelése, az erdő jellegzetességeit bemutató képek, természeti formák, fákról szóló találós kérdések, az erdő hangulatát kifejező dalok gyűjtése. Könyvtármunka: fákat ábrázoló műalkotások alkotóinak és a művek címének gyűjtése. 2. Képkirakó (puzzle) játék: fákat ábrázoló – 5-6 darabra szétvágott – képek összerakása és felrakása a táblára (páros munka). 3. A kép és a képzelet: Mese írása önállóan Csontváry: <i>Magányos cédrus</i> című festményéről. (Néhány tanuló meséje a Tanári kézikönyv 19. oldalán olvasható.)

7-8.	Természeti formák (levelek, őszi termések) ábrázolása. (Tk. 16–17. old.)	1. A természeti képek és jelenségek megfigyelése és a látvány jellemzése közös megbeszéléssel, pl. fakéreg, falevél. Beszélgetés a különböző anyagok felületéről. 2. A forma látvány utáni ábrázolása a jellegzetességek kiemelésével (befoglaló forma). 3. A megismert forma szubjektív átalakítása (grafika, festmény vagy papírkivágás készítése).	A megfigyelőképesség, a formaábrázolás, az arányérzék, az elemző képesség és az ábrázolás-technikai készségek fejlesztése a látvány utáni szabadkézi rajzolással. A kreativitás (ötletesség, képzeleti kiegészítések, átalakítás, alkotó képzelet) és a manuális készség fejlesztése a megfigyelt forma dekoratív és mesebeli áttervezésével.	Szemléltetés: A képzelet világa tankönyv 16–17. oldal illusztrációi (levélrajzok, frottázs, szimmetrikus papírkivágás). Tanári kézikönyv 22–27. old. Eszközök: színes ceruza, filctoll, olajpasztell, tempera, színes papírok, olló.	Előzetes feladat: Különböző alakú és különböző színű falevelek gyűjtése. Osztálydekoráció készítése közösen a legszebb levelekből. Csoportmunka: Levélország lakóinak megelevenítése a levélformák grafikai kiegészítésével.	
9-10.	Közvetlen tapasztalatszerzés az anyagok különböző felületi jellegzetességeiről. A felület kifejezése a vizuális elemek alkotó használatával. 1. A felület és a minta (Tk. 18. old.) 2. „Fafejek” tervezése a fakéreg és a portré jellegzetességeinek összeolvasztásával. (Tk. 19. old.)	1. Tanulmányrajz készítése egy fakéregről egy valóságos részlet vagy fotó alapján. (Tk. 18. old.) A fakéreg felületi jellegzetességeinek utánzása pontok, vonalak, foltok (tónusok) alkalmazásával. Megfigyelési szempontok: a barázdák és repedések iránya, sűrűsége és mélysége, a világos és sötét tónusok aránya adott felületen belül. 2. Egy mesében szereplő fakéreg felületének átértelmezése, dekoratív kidolgozása a rajzolat és a színek átalakításával. (Tk. 18. old.) 3. Közös megbeszélés: milyen emberre mondjuk, hogy fafejű? A tankönyvben látható „fafejű portrék” jellemzése. Rajzos feladat: a befejezetlen fafejrajzok folytatása, a körvonal kiegészítése portrévá a fakérget utánzó vonalakkal.	A megfigyelőképesség, a látványértelmezés, az összefüggések felismerése (azonosságok és különbségek keresése), az absztrakciós készség (általánosítás és lényegkiemelés), az alkotóképesség fejlesztése a forma jellegzetességeiből kiinduló kreatív átalakítással. A szociális kompetencia fejlesztése a közös munka örömeinek ösztönző meg tapasztalásával. Az anyanyelvi kompetencia fejlesztése a különböző fafajták felületi minőségét jellemző szavak gyűjtésével, a felületek jellemzésével.	Szemléltetés: Különböző fafajták, fotók fakéregokről, különböző meseillusztrációk faábrázolásai. Környezetismeret tankönyv: különböző fafajták. Magyar Értelmező Kéziszótár. (Fafejű: értetlen, ostoba.) Közmondások és szólások könyve. A képzelet világa tanári kézikönyv 28–29. old. Eszközök: grafitceruza, színes ceruza, filctoll/golyóstoll.	Előzetes feladatok: – Különböző felületű anyagok vagy azokat ábrázoló képek gyűjtése. – Különböző fafajták kéregmintái. – Fákhoz kapcsolódó dalok, közmondások és szólások gyűjtése. Csoportmunka: Egymáshoz illeszthető, szabálytalan alakú „kéregfoltok” kivágása A/4-es rajzlapból. A „kéregfoltok” felületének kidolgozása fakéregszerű mintákkal. Cél: kéregszerű portré kialakítása úgy, mintha egy mesebeli fatörzs felületében jelenne meg egy arc.	

11-12.	Kitalált dolgok, elképzelt események vizuális megjelenítése. Mesebeli fák. (Tk. 20–21. old.) Jelképes fák. (Tk. 22. old.) Életfák. (Tk. 23. old.)	Különleges fákat ábrázoló alkotások, meseillusztrációk elemzése. Közös megbeszélés a tankönyv kérdései és a Tanári kézikönyv 30. oldalán ajánlott szempontok alapján. Választható ábrázolási feladatok. 1. Meseillusztráció festése az <i>Égig érő fa</i> vagy <i>A fából faragott hajadon</i> című mese fő motívumának – a különleges fának – ábrázolásával. A mese lényegének kiemelése és kidolgozása dekoratív részletekkel. (Tk. 21. old.) 2. Az évet jelképező fa ábrázolása a hónapokat jelképező tizenkét ággal vagy levéllel, az ágakon a hónapokra jellemző formákkal és színekkel. (A feladat csoportmunkával is elkészíthető a tankönyvben leírtak szerint.)	Az anyanyelvi kompetencia és a megfigyelőképesség fejlesztése a látott formák hasonlóságainak és különbségeinek felismerésével és megfogalmazásával. Az esztétikai-művészeti kifejezőképesség (a kreativitás, az eredetiség, az alkotó képzelet, a találékonyság, a díszítőkészség) fejlesztése a megismert történet egyéni hangvételű ábrázolásával. A manuális készség (eszközhasználat, pontosság, szimmetriaérzék) és a problémamegoldó gondolkodás fejlesztése a szimmetrikus papírkivágás elkészítésével.	Szemléltetés: Hajnal Gabriella: Ádám és Éva (gobelin). Gaál Éva, Heinzelmännchen Emma és Miroslav Cipár meseillusztrációi. Életfák a magyar népművészet mintakincséből, pl. a kalotaszegi világfa. Életfák (lengyel papírkivágás). Olvasás: Hárs László: Híresincsi mesefa. A képzelet világa Tanári kézikönyv 30–33. old. Eszközök: választható technika.	Előzetes feladatok: Mesékből és híres történetekből ismert híres fák jellemzőinek összegyűjtése. A mese címe és az abban szereplő különleges fa legfőbb jellemzőinek megbeszélése. Életfa papírkivágással: tengelyesen szimmetrikus kompozíció készítése függőlegesen félbehajtott A/4-es írólapból. (Leírás: Tk. 23. old.)	
--------	---	--	---	--	---	--

3. témakör. Szobrok és domborművek						
13-14.	Műalkotáselemzés: szobrok és domborművek. (Tk. 24. old.). Gipszdombormű készítése. (Tk. 25. old.).	1. Műalkotások összehasonlítása a képolvasás adott szempontjainak alkalmazásával. (Az elemzés szempontjai: Tanári kézikönyv 34. old.) A dombormű és a körplasztika összehasonlítása. 2. Dombormű készítése: Egy természeti forma, pl. levél, fakéreg vagy kisebb termések lenyomatának készítése agyagból vagy gipszből.	Vizuális megismerési és tanulási képesség, a képi emlékezet, a képolvasás, a vizuális művészeti szókincs gazdagítása, és az empátia fejlesztése a műalkotások megfigyelésével és megbeszélésével. A manuális készség fejlesztése a dombormű készítésével. A véleményalkotás, az intuitív képességek, az empátia és a kommunikációs képesség fejlesztése egy tárlat kiállított alkotásainak megtekintése alapján.	Szemléltetés: – Asszír dombormű. – Borsos Miklós: Odüsszeia II. (plakett). Samu Géza: Kétfelé nőő fa. Tanári kézikönyv 34–35. old. Eszközök: agyag vagy gyurma, modellgipsz, keverőtál, természeti formák a lenyomatokhoz.	Múzeumi óra. Múzeumi kiállítás, helytörténeti gyűjtemény megtekintése. Eredeti műalkotások megfigyelése és értékelése egyéni vélemény-nyilvánítással. Egy tárlat közös megbeszélése és értékelése a tanórán.	

4. témakör: Különleges útvonalak és varázstérképek					
15-16.	Az alaprajz és a térkép: különböző térképfajták. Térképjelek tervezése. (Tk. 26–27. old.).	1. Egyszerű alaprajzok és térképek nézegetése, megbeszélése, értelmezése, a tér- és a síkábrázolás összehasonlítása. A térbeli tájrészlet vagy épülettömeg összehasonlítása a felülnézeti képével vagy az alaprajzzal. (Tk. 26–27. old.). 2. A térbeliség megjelenítése síkon, pl. tömeg – alaprajz, táj – térkép. A felülnézeti ábrázolás jellegzetességeinek megbeszélése. 3. Térképtípusok: földrajzi, történelmi, turista. 4. A térképjelek jellemzői. A nagyítás és a kicsinyítés fogalmának megismerése.	A tanulási képességek (megfigyelőképesség, tapasztalati úton szerzett ismeretek, értelmezés) fejlesztése a tér és a sík összehasonlításával, a különböző térképtípusok jellegzetességeinek felismerésével. A térlátás, a térbeli tájékozódás és a képi emlékezés fejlesztése a közvetlen lakókörnyezet megismerésével. Motiváló hatású az ismeretlen útvonalak felfedezése és megismerése. Az információs képesség fejlesztése a jelek értelmezésével és alkotásával.	Szemléltetés: Egy város légi felvétele (madártávlati képe) és ugyanannak a részletnek térképrajza. Történelmi, földrajzi és turistatérképek. Egy közintézmény tömege és alaprajza. Eszközök: A képzelet világa tankönyv 26–28. old. Tanári kézikönyv 36–37. old. A magyarázó ábrákhoz színes ceruza.	Tájékozódási gyakorlat a lakóhelyen és a környékén. Az iskola és a lakóhely közötti útvonal megkeresése a térképen, az útvonal felvázolása emlékezetből. A lakóhely és környékének jellegzetes várainak és kastélyainak megismerése és elhelyezése a térképen. Elképzeltek tér felülnézeti ábrázolása, pl. mesebeli vár, állatkert, vidámpark, egy társasjáték útvonala.
17-18.	Különleges információk megfigyelése és értelmezése. Különleges térképek („varázstérkép”) tervezése. (Tk. 29. old.)	1. A jelek, ábrák egyszerűsítése, egyértelmű jelentésének vizsgálata. 2. Különleges térképek fő jellegzetességeinek megfigyelése és jellemzése közösen. 3. Saját „varázstérkép” tervezése a megfigyelések során látottak inspirációja alapján.	A megismerő-és elemző képességek, a színalkalmazási és információs képességek, az absztrakciós képességek, továbbá a képzelet fejlesztése az egyszerű közlő ábrák értelmezésével és alkotó használatával.	Szemléltetés: Orosz István: Voltaire. Eszközök: színes ceruza, filctoll. A képzelet világa tankönyv 29. old., Tanári kézikönyv 38–39. old.	Gyűjtőmunka: Különleges, szokatlan térképek és térképszerű képzőművészeti ábrázolások gyűjtése, pl. Philip Allen: Atlaszok atlasza. Budakönyvek, Bp., 1994.

19-20.	Mesepark (Tk. 30–31. old.)	1. Beszélgetés vidámparki élményekről. Az ott látott játékok jellegzetességeinek elmesélése. 2. Beszélgetés a tankönyv meseparkot ábrázoló rajzairól. (Spontán megnyilvánulások és a Tanári kézikönyv 40. oldalán olvasható szempontok alapján.) 3. A tankönyv feladatainak önálló megoldása: piktogramok értelmezése és tájékozódás a térképen. 4. Különleges épületek és játékok tervezése a meseparkba.	Az anyanyelvi kompetencia (beszédkészség, fogalmazás) és a vizuális memória fejlesztése a látott formák jellemzésével és az emlékképek felidézésével. A vizuális kommunikáció és az információs képesség fejlesztése a piktogramok értelmezésével (az egyszerűsített formák és a színek figyelemfelkeltő, kiemelő szerepének értelmezése). A kreativitás és a problémamegoldó gondolkodás fejlesztése a különleges épületek és játékok tervezésével.	Szemléltetés: Fotók a budapesti vidámparkról, a párizsi Disneylandről. Eszközök: A képzelet világa tankönyv 30–31. old., Tanári kézikönyv 40–43. old. Filctoll, olajpasztell, tempera.	Gyűjtőmunka: képek, rajzok, filmrészletek vidámparkokról, érdekes épületeket ábrázoló mesekönyvi illusztrációk. Szituációs játék: a mesepark bemutatása egy elképzelt személy helyében, pl. idegenvezető, parkigazgató stb. (Tk. 31/6. f.)	
21-22.	Információközlő jelek és jelentésük. Zászlók. (Tk. 32–33. old.)	1. Közös megbeszélés a zászlók jellegzetességeiről: funkció, forma, színhasználat, díszítő motívumok. 2. Zászlófelismerő játékok közösen, pl. szétvágott zászlók képének összeillesztése páros vagy csoportmunkában, zászló felismerése egy részlet alapján stb. 3. A tankönyv feladatainak megoldása önállóan, írásban. 4. Meseország zászlajának tervezése.	Az anyanyelvi kompetencia (beszédkészség, fogalmazás) és a vizuális memória fejlesztése a látott formák jellemzésével és a tanult ismeretek felidézésével. A kooperatív képességek fejlesztése páros és csoportmunkával. A kreativitás és a problémamegoldó gondolkodás fejlesztése az egyedi zászló tervezésével.	Szemléltetés: Zászlók képei a tankönyvben. Sárvány Katalin: Gabriello (textilkép). Tankönyv 32–33. old. Tanári kézikönyv: 44–45. old. Eszközök: választható technika, pl. papírkollázs, filctoll vagy textílfestés.	Könyvtármunka: Különböző országok zászlói. Az egyik zászló jellemzőinek rövid írásbeli megfogalmazása önállóan. Kiselőadások a zászlókról.	

23-24.	Társasjáték tervezése. (Tk. 34–35. old.)	1. Az érdeklődés felkeltése az otthonról behozott társasjátékok bemutatásával. Az egyik játék szabályainak és a tábla képi megoldásainak megbeszélése. 2. Tankönyvi munka: a társasjáték hiányzó képeinek kiegészítése a szabályban leírtaknak megfelelően. 3. Társasjáték tervezése önállóan: a szabály kitalálása, a pálya elrendezése, a képek elhelyezése és a felület esztétikus kidolgozása.	A problémamegoldó gondolkodás, a kompozíciós készség fejlesztése és az ötletes alkotó tevékenység kialakítása a társasjáték tervezésével. A matematikai kompetencia fejlesztése a játék logikus kitalálásával (a tábla felosztása, a játékszabályok kitalálása, a játszhatóság felmérése). Az esztétikai-művészi tudatosság fejlesztése a játék ötletes és igényes kidolgozásával.	Szemléltetés: Különböző táblás társasjátékok. A képzelet világa tankönyv társasjáték-rajza. (34–35. old.) Tanári kézikönyv 46–49. old. Eszközök: vonalzó, körző filctoll, színes ceruza.	Gyűjtőmunka: Régi és mai társasjátékok. Kedvenc társasjáték otthonról.	
--------	--	---	---	--	--	--

5. témakör. A karácsonyi ünnepek					
25-26.	Készülődés az ünnepekre, ünnepi dekoráció. 1. Mikulás hajtogatása papírból. (Origami, Tk. 36. o) 2. Mikulás-csizma hajtogatása papírból. (Origami, Tk. 37. old.) 3. Elképzelt jelenet ábrázolása a Mikulás megjelenítésével.	Osztálydekoráció készítése (választható feladatok). 1. Origami papírmikulás készítése a tankönyvben megjelölt lépéssorrendek betartásával és pontos hajtogatással. (Tk. 36. old.) 2. A Mikulás-napi meglepetés ajándékok elhelyezésére szolgáló origami mikuláscsizma hajtogatása. 3. A Mikulás érkezése című jelenet vizuális ábrázolása választható technikával.	A megfigyelő és a reprodukáló képesség, a manuális készség, az igényesség fejlesztése és a pontos munkavégzés kialakítása. A szociális és állampolgári kompetencia fejlesztése a hagyományok, népszokások őrzésével és szerepjátékkal történő előadásával. Az alkotó képzelet fejlesztése a témához kapcsolódó jelenet egyéni hangvétellő ábrázolásával.	Szemléltetés: Mikulást ábrázoló képeslapok, csomagolópapírok, meseillusztrációk. Tanári kk. 50–51. old. Eszközök: piros vagy piros-fehér színű origamipapír, olló, ragasztó, filctoll, választható technika a Mikulás-képhez.	Gyűjtőmunka: A Mikulás ünnepnap időpontja és eredete. A Mikulás hagyományosan elfogadott külső és belső tulajdonságainak közös összegyűjtése. Hogyan készülődünk a Mikulás-napra? Mikuláshoz kapcsolódó találós kérdések gyűjtése és megfejtése. (Tanári kézikönyv 50. old.)

27-28.	Karácsonyi szokások és jelképek. Az ünnep jellegzetes díszítő-motívumainak alkalmazása. Az ünnepi dekoráció jellegzetes tárgyai és színei. 1. Műalkotások elemzése. (Tk. 38- 39. old.) 2. Karácsonyi képeslapok tervezése. (Tk. 40–41. old.) 3. Ablakdíszek készítése. (Tk. 42–43. old.).	1. Karácsony a művészetben. Jézus születését ábrázoló festmények megismerése. (Kik láthatók a képen, mi történik a képen és milyen helyszínen zajlik a cselekmény?) 2. Választható alkotói feladatok. – Karácsonyi képeslapok elemzése (a régi és mai képeslapok összehasonlítása) és tervezése. Az ünnepre jellemző motívumok gyűjtése, tervezése és a végleges kompozíció kialakítása a gyűjtött motívumok kreatív, egyéni alkalmazásával. – Egyedi rajz vagy festmény készítése választható technikával. – Képeslapok készítése papírhajtogatással (origami).	Az anyanyelvi kompetencia és a képolvasás képességének fejlesztése a témához kapcsolódó műalkotások hangulatának értelmezésével. Az esztétikai érzék, a kreativitás, a problémamegoldó képesség és a manuális készség fejlesztése az alkalomhoz illő tárgyak tervezésével. A szociális kompetencia (közösségi érzés, együttműködés, emocionális érzések) fejlesztése az ajándékok személyre szóló megtervezésével és saját elképzelés szerinti megvalósításával. A matematikai kompetencia, a logikai gondolkodás fejlesztése a szimmetrikus formák pontos hajtogatásával és kivágásával.	Szemléltetés: régi és mai karácsonyi képeslapok, karácsonyi lakásdekoráció, csomagolópapírok, adventi koszorú, papírkivágással készült karácsonyi ablakdíszek. A képzelet világa tankönyv illusztrációi (Tk. 38–43. old.), Tanári kézikönyv 52–55. old. Eszközök: ceruza, vonalzó, filctoll, olajpasztell, festék, olló, fehér és színes írólapok, csomagolópapírok, gyertya.	Gyűjtőmunka: Képek, rajzok, versek (pl. József Attila: Betlehemi királyok), történetek a karácsonyi ünnepkör jeles napjairól, az ünnephez kapcsolódó hagyományokról és családi szokásokról (készülődés, utcák és lakások díszítése, hagyományos ételek stb.). Csoportmunka: ablakdíszek készítése hajtogatás vagy vágás technikájával fehér vagy színes papírokból. (Tk. 42–43. old., Tanári kézikönyv 55. old.)	
--------	--	---	---	--	--	--

6. témakör. Emberábrázolás					
29-30.	Elemző beszélgetés műalkotásokról. Műalkotások csoportosítása adott szempontok alapján, pl. kompozíció, műfaj, technika stb. (Tk. 44–47. old.) Az emberi test arányai és változásai. (Tk. 48–49. old.)	1. Szoborelemzés. (Tk. 44. old.) Közös megbeszélés, önálló véleményalkotás adott kérdések segítségével. (A művek témája: kiket látunk a szobrokon? Mit fejeznek ki a szereplők mozdulatai? Miben különbözik egymástól a szobrok stílusa?) A közös megbeszélés tapasztalatainak rövid összegzése. 2. Festmények elemzése. (Tk. 45. old.) Gondolatok és érzelmek kifejezése szóban, írásban és rajzban (kompozíciós rajz, színvázlat, képfolytatás, fogalmazás, képzeletbeli riport, szerepjáték). 3 Az emberi test változása. (A tankönyv rajzsorozatának elemzése, 48. old.) Emberábrázolás különböző nézőpontból (oldal-, elől- és hátulnézet). Tankönyvi munka.	A megfigyelőképesség, a kommunikációs készség (szókincs, képolvasás, helyes és kreatív nyelvhasználat, fogalmazás, önálló véleményalkotás), a képzelet, az elemző képesség és értelmezés, az esztétikai érzék, az empátia fejlesztése a témához kapcsolódó műalkotások jellegzetességeinek leolvasásával és az észrevételek megfogalmazásával. A hatékony, önálló tanulás: a máshol szerzett ismeretek adott célnak megfelelő kreatív alkalmazása (pl. környezetismereti tk.: Testünk, életműködéseink. A mozgás.) A természettudományos kompetencia fejlesztése: beszélgetés az egészséges életmódról és az egészséges testalkatról.	Szemléltetés: Sumer emberpár, Müron: Diszkoszvető, Archipenko: Bokszmérkőzés, Ferenczy Károly: Kódobáló fiúk, Fényes Adolf: Testvérek, Michelangelo: Ádám teremtése, Falusi előljáró szobra (ókori egyiptomi szobor), Ghirlandaio: Nagyapa és unokája, Fülöp György karikatúrái. Rajzsorozat az emberi test ideális arányairól. Eszközök: grafitceruza, színes ceruza.	Előzetes feladat, könyvtármunka: Embereket ábrázoló festmények és szobrok reprodukcióinak gyűjtése (az alkotó neve, az alkotás címe, mikor készült). Az egyik alkotás szereplőjének külső tulajdonságainak leírása, a látottak alapján következtetés a belső tulajdonságokra. Fogalmazás: – Egy elképzelt történet írása Fényes Adolf festményéről. – Hogyan éreztem volna magamat a kódobáló fiúk között?

31-32.	Műalkotások elemzése: a térviszonyok és a mozgás megfigyelése. A mozgás fázisai. (Tk. 50. old.) Állókép–mozgókép. (Tk. 51. old.)	1. Műalkotások elemzése: A mozdulatok szerepe a mondanivaló kifejezésében. (Megfigyelési szempontok: Tanári kézikönyv 58.old.) 2. A mozdulat jellemzőinek megfigyelése, a vázolás gyakorlása (tankönyvi munka). 3. Állókép–mozgókép. A rajzfilm. Pörgettyűmozi készítése egyszerű eszközökkel. (Tk. 51. old.) 4. Csoportmunka: Egy választott sportoló jellegzetes mozdulatának egyéni ábrázolása, majd közös kompozíció készítése a rajzok frízszerű egymás mellé sorakoztatásával.	Az anyanyelvi kommunikáció és a képolvasás képességének fejlesztése a témához kapcsolódó műalkotásokon látható szereplők kompozíciós térben elfoglalt helyének értelmezésével és a mozdulatok szóbeli leírásával. A hatékony, önálló tanulás fejlesztése a tankönyv szövegének értelmezésével és az összefüggések felismerésével. A szociális kompetencia (közösségi érzés, együttműködés) fejlesztése a csoportmunkával összeállított kompozíció kialakításával.	Szemléltetés: A tankönyv illusztrációi (50–51. old.). Pl. Glatz Oszkár: Birkózó fiúk. Tanári kézikönyv 58–61. old. Eszközök: a tankönyv megkezdett ábrái a rajzfolytatáshoz; a csoportmunkához egyforma méretű rajzlapok, olajpasztell/filctoll vagy tempera.	Szerepjáték: A tankönyv mozdulatokat és mozgássort bemutató festményeinek és rajzainak eljátszása (tánc- és sportmozdulatok). Képkirakó: Egy mozdulatsor fázisrajzainak a történésnek megfelelő sorrendbe állítása.	
--------	--	--	--	---	---	--

33-34.	A forma egyszerűsítése foltra. Körvonal – árnykép – részletek (Tk. 52–53. old.)	1. Motiváció: Törő István <i>Az árnyék</i> című versének felolvasása. 2. Összehasonlítás közös megbeszéléssel: melyek a hasonlóságok és különbségek egy forma sziluettje és árnyéka között? 2. Választható alkotói feladatok: – Tankönyvi munka: körvonal alapján a részletek kitalálása. Egy sportoló körvonalakkal megrajzolt alakjának kiegészítése részletekkel. (Tk. 53. old.) – Dekoratív felület tervezése egymást részben fedő emberi alakok körvonaljaiból. A feladat csoportmunkában is elkészíthető úgy, hogy mindenki megtervezi vagy kép alapján megrajzolja az emberi alak körvonalát egy tetszőleges mozdulatba (belső részletek nélkül), majd a körvonala mentén kivágja a formát a papírból (kb. A/4-es méretben). Ezután egy nagy kartonra mindenki ráilleszti és körberajzolja a saját formáját. Végül egy közösen megbeszélt terv szerint készülhet el a közös kép színes kidolgozása.	A megfigyelőképesség, az esztétikai ítézőképesség (elemzés, összefüggések felismerése), a képi emlékezet és a kombinatív (átalakító és képzeleti kiegészítő) képességek fejlesztése. Cél az alkotómunkához való játékos, érdeklődő, hozzáállás kialakítása, a kreativitás és a szociális kompetencia fejlesztése az együttműködést igénylő életnagyságú kontúrrajzok egyéni hangvétellő, újszerű kidolgozásával. Az önismeret fejlesztése a vizuális esztétikai jellegű preferenciák érvényre juttatásával.	Szemléltetés: A tankönyv szemléltető ábrái: 52–53. old. Tanári kézikönyv 62–65. old. Eszközök: grafitceruza, színes ceruza, filctoll, tempera/olajpasztell, fehér és színes papírok, egyéni megoldások tetszőlegesen választható technikával, pl. a Tanári kézikönyv 65. oldalán látható gyermekmunkák (kollázs, festékfújás, nyomtatás).	Motivációs játékok. (Tk. 52. old.) Összekeveredtek a valóságos formák és árnyékaik. Feladat az összetartozó formákat párba állítani. A tankönyvben lévő Mikulás árnyékán a hibás részletek önálló megkeresése. Formák kitalálása körvonalaik alapján. (Körvonalrajzok a táblán.) Életnagyságú kontúrrajz készítése (páros munka): Egymást rajzolják körbe a gyerekek: az egyik ráfekszik egy nagy papírra, a másik pedig körberajzolja. A rajzot felöltöztethetjük mesebeli szereplőnek, alakíthatunk belőle egy kitalált fantasztikus figurát, de ha jelmezbe öltöztetjük, akkor farsangi dekorációt készíthetünk belőlük.
--------	---	---	--	--	--

35-36.	A forma átalakítása. (Tk. 54–55. old.). Képelemzések. Stilizált, díszítőmintává átalakított emberalak tervezése. Egyszerű közlő ábrák értelmezése és készítése.	1. Beszélgetés és önálló véleményalkotás a művészi átalakítás jellemzőiről szemléletes példák bemutatásával: formaredukció (egyszerűsítés, a lényeg kiemelése), síkformává alakítás, díszítés, valós formák összekeverése. (Tk. 54-55. old.) 2. Választható alkotói feladatok. – Egy kedvenc meseszereplő alakjának kidolgozása a test felületének dekoratív átalakításával. – Az emberi test ábrázolása formaegyszerűsítéssel, pl. csak geometrikus formákból álló test. (Tk. 55. old.)	Az anyanyelvi kommunikáció fejlesztése a tankönyv szövegének értelmezésével és a művészi átalakítás jellemzőinek önálló megfogalmazásával. A kreativitás (az absztrakciós és a kombinatív képességek, az alkotó képzelet, az önállóság és az eredetiség) fejlesztése az alkotói feladatokkal. A kombinatív képességek fejlesztése a vizuális jelek jelképek alkotó használatával.	Szemléltetés: Magyar népművészeti tárgyak („Miska” boroskancsó, faragott tükrös pl.: Juhász kedvesével). Picasso: Lány játékcsonakkal (1938). Ókori krétai szobor. Viera Bombová: Meseillusztráció (1972). Emblémák, piktogramok egyszerűsített formái. Tanári kk. 66–69. old. Eszközök: színes ceruza, filctoll.	Gyűjtőmunka: Régi korok stilizált formái, népművészeti ábrázolások, a 20. század festészetének és szobrászatának valóságot átalakítva ábrázoló stílusai (pl. kubista, szürrealista), meseillusztrációk. Projektfeladat: Egy önállóan választott sportág emblémájának terve. Cél: az embléma díszíthesse a sportoló pólóját, a sportág zászlaját vagy a sportkört bemutató prospektust.
--------	--	---	--	--	--

37-38.	Mozgásfázisok. 1. Papírajátékok: a) Mozgó papíremler. b) Rajzos titok. (Tk. 56. old.). 2. Tornázó bohóc (Tk. 57. old.).	1. Ráhangolódás a témára: Tornamozdulatok közös végzése a teremben. 2. Beszélgetés az emberi mozdulatok jellegzetességeiről (az elmozdulások/izületek pontjainak összegyűjtése: váll, könyök, csukló, csípő, térd, boka, ujjak, nyak, a gerinc hajlása). 3. Differenciált feladatkiadás: – Mozgó papíremler: az emberi mozdulatok ábrázolása egy előlnézetből ábrázolt egyszerűsített emberforma tizenkét részre darabolt testrészeinek különböző helyzetbe illesztésével. (Tk. 56. old.) – Rajzos titok: négyfős csoportokban készülhet a feladat (részletes leírása a tankönyv 56. oldalán található).	A játékos tanulás, a kísérletezés örömeinek kialakítása a motivációs feladatokkal. A megfigyelőképesség, a képi emlékezet és a lényeglátás képességének fejlesztése egy mozdulatsor jellemző elemének kiemelésével. Az anyagismeret, a manuális készség, a forma- és arányérzék, a kreativitás és a problémamegoldó képességek fejlesztése a papírmunkák készítésével, új technikák kipróbálásával.	Szemléltetés: robotokat bemutató képek, farsangi képek, maszkok, jelmezek Diós Márta: Kézműveskönyv kisiskolásoknak. Holnap Kiadó, Bp., 2002. A képzelet világa tankönyv 56-57. old., Tanári kézikönyv 70-71. old. Eszközök: színes és fehér karton, grafitceruza, színes ceruza, filctoll, olló, ragasztó, miltontapocs vagy spárga.	Papírajáték: tornázó bohóc. A konstruálás lépései: a forma felrajzolása (körvonal és az elmozduló részletek jelölése), a felület elképzelés szerinti díszítése, a forma kivágása, részekre darabolása, a testrészek összeillesztése különböző mozgó helyzetbe úgy hogy egy elképzelt tevékenységet vagy hangulatot fejezzen ki, a legjobbnak talált mozdulat felragasztása egy színes kartonra. Közös értékelés.	
--------	---	---	---	---	--	--

7. témakör. Farsang					
39-40.	Farsangi szokások. Jelmezek álarcok tervezése. (Tk. 58–61. old.).	1. Farsangi jelenet ábrázolása képkiegészítéssel (tankönyvi munka) vagy önálló képalkotás személyesen átélt farsangi élmények ábrázolásával. 2. Tankönyvi munka: különböző korok jellegzetes álarcai. 3. Farsangi álarc készítése saját célra. (Tk. 61. old.)	A kreativitás, a kompozíciós készség, a képzelőerő fejlesztése és az alkotó tevékenység megszerettetése az átélt események, a kitalált dolgok megjelenítésével. A manuális készség (kézügyesség, eszközhasználat, anyagismeret, pontosság) fejlesztése a farsangi tárgy tervezésével.	Szemléltetés: A tankönyv ábrái: 58–61. old. Tanári kézikönyv 72–75. old. Szyksznian Wanda: Naptártervek. (Tk. 59. old.) Eszközök: a témának megfelelő választható technika.	Gyűjtőmunka: farsangi álarcok, farsangi jelmezek, farsangi hagyományok (népszokások, ételek, bálók, farsangi dekoráció). Csoportmunka: farsangi osztálydekoráció készítése a gyűjtött formákból és képekből.

8. témakör. Képes történetek – képregények					
41-42.	Képsorozatok régen és ma. Rövid történet ábrázolása képsorozatban. (Tk. 62–65. old.)	1. A képregény rajzolásának jellegzetességei. Régi korok képsorozatai. (A tankönyv feladatainak önálló megoldása a közös megbeszélés után.) 2. Egy átélt vagy kitalált történet ábrázolása a tankönyvben (64. old.) látott mezopotámiai doboz díszítéséhez hasonló sávós ábrázolásban.	A megfigyelőképesség, az anyanyelvi kommunikáció és az ábrázoló és kifejező képesség fejlesztése a műalkotások, látványok, leírásával, esztétikai minőségeinek jellemzésével. A problémamegoldó gondolkodás fejlesztése a cselekmény lényeges részleteinek képi kiemelésével.	Szemléltetés: – Képsorozatok: régi korok híres történetei (pl. a római Traianus-oszlop, a firenzei Paradicsom-kapu). – Mai képregények. – Tanári kk. 76–77. old. Eszközök: választható grafikai eszközök.	Gyűjtőmunka: Újságok képregényei. Páros feladat: Újságokból kivágott képregénykockák összekeverése, majd az eredeti eseménynek megfelelő sorrendbe állítása. Kitalált történet önálló megfogalmazása a képsorozathoz.
43-44.	Változások, folyamatok, jellegzetes állapotok, helyzetek, történetek megfigyelése. Képregény tervezése. (Tk. 66–67. old.)	1. Beszélgetés napjaink divatos képregényeiről (téma, szereplők, stílus, szövegkép). 2. Megfigyelési feladat: időrendiséget kifejező fázisképek alkalmazása egy adott történet vagy esemény néhány képből álló képsorozatának feldolgozásakor. 3. A megfigyelt képregény egy részletének rajzi módosítása.	Az anyanyelvi kommunikáció fejlesztése (beszédkészség, a kép tartalmának szóbeli jellemzése). A tanulási képességek (problémamegoldó gondolkodás, a megértés, a helyes következtetés, a vizuális kommunikáció és a logikai készség) fejlesztése egy történet helyes sorrendjének értelmezésével.	Szemléltetés: A tankönyvben látható képregény és képsorozat, 66–67. old. Tanári kézikönyv 78–79. old. Eszközök: filctoll, színes ceruza.	Kiegészítő feladat. – „Egy napom története” című kép ábrázolása képregény formájában. – Kedvenc mese vagy egy tanult történet illusztrálása képregényszerűen, képsorozatban.
45-46.	Egy vers feldolgozása képsorozatokban. (Tk. 68–71. old.)	Tankönyvi munka. Az <i>ablakmosó egy toronyházon</i> című vers képregényszerű kidolgozása. A tankönyv illusztrációinak kiegészítése a vers tartalmának megfelelő részletrajzokkal.	A megfigyelőképesség, az alkotó képzelet, az asszociációs képességek fejlesztése az állóképekből álló képsorozat önálló, ötletes megalkotásával.	Szemléltetés: A tankönyv rajzai, 68–71., Tanári kk. 80–81. old. Eszközök: filctoll, színes ceruza.	Képeskönyv készítése közös munkával. A történet jeleneteinek egyéni ábrázolása, majd a lapok időbeli történésnek megfelelő illesztése.

47-48.	Elképzelt esemény vagy környezet vizuális megjelenítése. A jövő képzeletbeli bemutatása. (Tk. 72. old.)	1. Beszélgetés a tankönyv illusztrációjáról vitaindító kérdések segítségével. A táj urbanizálódását szemléltető rajzsorozat kapcsán térjünk ki a környezetvédelem fontos teendőire, a környezetpusztító tevékenységek csökkentésére. 2. Tankönyvi munka: az adott táj változásának vizuális szemléltetése, a képsorozat befejezése.	A környezettudatos magatartás kialakítása a természetvédelemhez kapcsolódó közös megbeszéléssel. A megfigyelőképesség, a látványértelmezés, a térérzék, és a képzelet fejlesztése a fantáziaképek készítésével. A kooperációs képességek fejlesztése a téma közös megbeszélésével, a részfeladatok felosztásával és közös kidolgozásával.	Szemléltetés: Jörg Müller: Ahol valamikor rét volt című rajzsorozata. Tankönyv 72. old., tanári kézikönyv 82. old. Eszközök: filctoll, színes ceruza (Tk. 72. old.) Közös kép: választható technika.	Csoportmunka vagy páros munkák: -Utazás a múltból a jövőbe című fantáziakép rajzolása egy nagyméretű lapra. -A jövő városa című fantáziakép rajzolása és festése.	
49-50.	A természet csodái a nagyító alatt. (Tk. 73. old.)	1. A természeti forma részleteinek megfigyelése a nagyító alatt, a kinagyított részletek ábrázolása. 2. Ráközelítés – nagyítás. Rajzsorozat készítése a ráközelítés folyamatáról, a részletek egyre jobb felismerhetőségéről.	A megfigyelőképesség, a látványértelmezés, a forma- és arányérzék, a reprodukáló képesség, a kompozíciós készség és az eszközhasználati készség fejlesztése a látott forma ábrázolásával.	Szemléltetés: Nagyító vagy mikroszkóp alatt nagyított képek, rovargyűjtemény. Tankönyv 73. old. Tanári kézikönyv 84–85. old. Eszközök: kézi nagyító, grafitceruza.	Gyűjtőmunka: Növény- és állatképek a nagyításhoz. Csoportmunka: Egy rovarkép szétvágott, majd fénymásolóval kinagyított fekete-fehér tónusú részleteinek színezése egyénileg, majd az eredeti forma közös összeállítása.	

9. témakör. Húsvét					
51-52.	A húsvéti ünnep jelképei és szokásai. Az ünnepi dekoráció jellegzetességei és motívumai. A húsvéti tojás díszítése. (Tk. 74. old.) Origami. Húsvéti tálalódaru. (Tk. 75. old.)	1. Közös megbeszélés: a húsvéti tojások színezésének és díszítésének hagyományos és új megoldásainak összegyűjtése. A minták és színek jelentésének értelmezése. Összegzés: a tankönyv 74. oldalán. Közös megbeszélés: mit értünk a természet tavaszi újjászületésén? 2. A hímes tojások különböző festési technikájának megismerése. (Szemléltetés: képek, rajzok, valóságos festett tojások.) 3. Húsvéti tojás díszítésének tervezése választható technikával. 4. Origami: húsvéti tálalódaru hajtogatása színes papírból. (Tk. 75. old.)	A megfigyelőképesség, a látványértelmezés, a reprodukáló képesség, az alkotóképesség, az ötletesség, az eszközhasználati készség és a manuális készség fejlesztése a húsvéti tojásfestés hagyományos és új technikáinak megismerésével. A szociális és állampolgári kompetencia fejlesztése a hagyományörzés jelentőségének megértésével. A megismert technikákhoz kapcsolódó szókincs bővítése (berzselés, pingálás, karcolás, rámozás).	Szemléltetés: – Húsvéti képeslapok, festett hímes tojások. – Tanári kk. 86–87. old. Eszközök: A papírra tervezett tojásmintákhoz: tempera, olajpasztell. A viaszkarchoz: tempera, szappan, gyertya, karcoló eszköz. A papírkivágáshoz: olló, fehér vagy színes írólapok. A hímes tojás festéséhez: kifűjt vagy főtt tojás, tojásfestékek, méhviasz, festőedény.	Gyűjtőmunka: Húsvéthoz kapcsolódó találós kérdések és népszokások, hímes tojás-minták. Fessünk igazi hímes tojást! Díszítsük a keményre főzött vagy kifűjt tojás felületét a tankönyv leírásából választott technikák valamelyikével. (Tk. 74. old.) Ablakdísz készítése papírkivágással. A szimmetrikusan díszített tojásformát félbehajtott írólapból kell készíteni, a mintákat körömvágó ollóval kell kialakítani.

10. témakör. A valóság és a jellemző forma					
53-54.	A látvány ábrázolása közvetlen megfigyelés és emlékezet alapján. 1. Madarak a műalkotásokon. (Tk. 76. old.) 2. A madarak formája és felülete. A madártollak rajzolata. (Tk. 77. old.) 3. Versillusztráció. (Tk. 78. old.) 4. A madárkereskedés lakói. (Tk. 79. old.)	1. Képelemzés – összehasonlítás adott szempontok alapján. (Tk. 76. old.) 2. Választható ábrázolási feladatok (differenciált feladatkiadás). – Látvány utáni tanulmányrajzok készítése madártollakról. – Indián fejdísz tervezése valósághű vagy mesebeli tollak rajzaiból. (Tk. 77. old.). – Versillusztráció. A madárforma színezése a versben olvasott színek követésével. (Blaise Cendrars: Kék madár.) – Rajzkiegészítés. A madárkereskedés lakói. Díszmadarak ábrázolása.	A megfigyelőképesség, a vizuális emlékezet, a reprodukáló készség, a forma- és színérzék, továbbá a rajztechnikai készség fejlesztése a látvány vizuális értelmezésével. A kreativitás (a képzelet, az ötletesség, az ismeretek alkalmazási képessége) és a kooperatív kompetencia fejlesztése a kollektív motivációs játékok örömeinek megtapasztalásával és a saját elképzelések megvalósításával.	Szemléltetés: Madarak egy fa koronáján (egyiptomi falfestmény). Paul Klee: Táj sárga madarakkal (1923). Madarakat ábrázoló képek, rajzok vagy rövid filmrészletek, madárhangok. Tanári kézikönyv 88–91. old. Eszközök: színes ceruza, filctoll, akvarell vagy tempera, viaszkar.	Előzetes feladatok: Madárformák, madártollak, madarakról szóló találós kérdések, közmondások és szólások gyűjtése. Motivációs játékok: – Madárfajták felismerése találós kérdések alapján. – Madarakról szóló közmondások és szólások értelmezése közösen. – Képkirakó játék csoportmunkában: három madárkép egyenként 4-5 részre vágott és összekevert képének összeállítása.

55-56.	Látvány utáni ábrázolás. A forma jellemző nézetei. 1. A körvonaltól a részletekig. (Tk. 80. old.). 2. Papírnyomat (Tk. 81. old.) 3. Origami: csapkodó szárnyú madár. (Tk. 88–89. old., Kiegészítő anyag)	1. Beszélgetés a tankönyv madarat ábrázoló rajzsorozatának fázisrajzairól. A látvány utáni, valóság-hű rajz készítése (a forma fő arányainak vizsgálata szemmértékkel, a befoglaló forma felvázolása, a körvonal elnagyolt rajza, a részletek megrajzolása, a tónusok vagy a színek jelölése). 2. Választható alkotói feladatok. – Látvány utáni tanulmányrajz készítése egy madárról (kép vagy kitömött forma alapján). – Madarat ábrázoló egyiptomi amulett kontúrrajzának kiegészítése a belső részletek dekoratív kidolgozásával. (Tk. 80. old.) – Papírnyomat készítése. (Tk. 81. old.) – Origami madár hajtogatása négyzet alakú színes papírból.	Az anyanyelvi kommunikáció fejlesztése a látott formák szóbeli értelmezésével. A megfigyelőképesség, a forma- és arányérzék, a rajztechnikai készség, a manuális képességek fejlesztése a látott formák ábrázolásával. A kreativitás fejlesztése a megkezdett rajz ötletes kiegészítésével. A szociális kompetencia fejlesztése (együttműködés, egymás segítése) és az igényes munkavégzés kialakítása a közös kompozíció készítésével.	Szemléltetés: – Tutanhamon sírjában talált madár formájú védő amulett. – Egyszerű forma rajzolása a befoglaló formától a részletekig. A képzelet világa Tk. 80–81. old. Tanári kézikönyv 92–95. old. Eszközök: grafitceruza, színes ceruza, filctoll, színes papírok, a papírnyomathoz grafitceruza, olló, ragasztó, tempera vagy nyomdafesték, nyomóhenger, írólap.	Csoportmunka. Közös kompozíció összeállítása egyforma méretű és alakú geometrikus formákba rajzolt madárrajzokból. A tankönyvben szemléltetett feladathoz egyenlő oldalú háromszögeket kell kivágni famentes rajzlapból. A háromszögekbe mindenki úgy rajzolja bele a madarat, hogy annak testrészei a háromszög mindhárom oldalát érintsék. (Tk. 85. old., Tanári kézikönyv 95. old.)	
--------	---	--	---	---	---	--

57-58.	A látvány átírása. (Tk. 82. old.) A forma jele és jelentése. (Tk. 83. old.) A valóságos forma átalakításának módjai: a jellegzetességek kiemelése, a lényegtelen részletek elhagyása, dekoratív díszítés, elvonatkoztatás a valóságos színektől. Sötét-világos kontraszt lehetősége a dekoratív formaképzésben.	1. Közös megbeszélés: meseillusztrációk, dekoratív ábrázolások (pl. textilminták), a magyar népművészet mintái, a tankönyv különböző madarábrázolásai (Tk. 82. old.), madárszerű keveréklények régi korok történeteiből és ábrázolásaiból (Tk. 83. old.). 2. Ábrázolási feladatok. – A négy évszak valamelyikét megisméjlesztő madár ábrázolása (egy madár körvonalán belül a választott évszakra jellemző színek, formák vagy jelenetek rajza). – Madárszerű keveréklények tervezése. A rajzolás előtt rövid nyelvi játék. A szójátékban teremtett lények megjelenítése választható technikával, pl. kollázs vagy papírmozaiak készítése szétvágott állatformák részleteinek új elrendezés szerinti felragasztásával.	Az esztétikai-művészeti tudatosság és kifejezőképesség fejlesztése (kreativitás, önkifejezés, alkotóképesség), a játékoság fontosságának hangsúlyozása és az alkotás örömeinek meg tapasztalása az alkotás során. A képzelőerő, az asszociációs és a kombinatív képességek fejlesztése a valóságos formák különös társításával és a valósághű formák dekoratív áttevezésével. Az anyanyelvi kommunikáció fejlesztése a témához kapcsolódó szógyűjtéssel és a szójátékkal.	Szemléltetés: Egyiptomi szfinx (oroszlántest, emberfej), asszír kapuőrző lények, a középkori bestiárium furcsa lényei, az ókori mitológia szereplői. A képzelet világa tankönyv 82–83. old. Tanári kézikönyv 96–99. old. Jorge Luis Borges: Képzelt lények könyve, Helikon Kiadó. Eszközök: kollázs: színes papírtépés, ragasztás, viaszkar, festék/filctoll.	Könyvtármunka: – Különböző stílusú madarábrázolások vagy jelképes tartalommal rendelkező madarak (pl. turul) rajzos gyűjtése. Az egyik forma átdolgozása egyéni elképzelések alapján, pl. madárásszony tervezése. Egy fej nélküli madár képének felragasztása a rajzlapra. A kép rajzos kiegészítése hárpiaá: a madár fejének helyére női fej rajzolásával. Szituációs játék: Képzeletbeli interjú készítése a rajzban kitalált keverék lényekkel.	
59-60.	Egy történet főszereplőjének kiemelése képi eszközökkel. Versillusztráció. (Tk. 84. old.)	1. Közös megbeszélés: a madárijesztők közös jellemzői. 2. Választható alkotói feladatok: – Tankönyvi munka: rajzfolytatás a barátságos madárijesztőről szóló vers alapján. – A madárijesztő jellemző tulajdonságainak ábrázolása A <i>barátságos madárijesztő és barátai</i> című kép festésével.	A megfigyelőképesség és az anyanyelvi kommunikáció fejlesztése a tanult forma jellegzetességeinek közös megbeszélésével és a képzeletbeli riport készítésével. A kreativitás, a problémamegoldó gondolkodás és a manuális készség fejlesztése az alkotó feladatokkal.	Szemléltetés: Madárijesztőket ábrázoló képek és történetek. A képzelet világa tankönyv 84. old. Tanári kézikönyv 100–105. old. Eszközök: a tankönyvben színes ceruza és filctoll, az egyéb alkotó munkához választható technika.	Csoportmunka. – Életnagyságú madárijesztő készítése különböző hulladék anyagokból. – Kiállítás (madárijesztő szépségverseny) rendezése az elkészült munkákból. (Tanári kézikönyv 105. old.) – A győztes megszólalása (képzeletbeli interjú készítése).	

61-62.	Egy történet főszereplőjének kiemelése képi eszközökkel. Meseillusztráció készítése. (Tk.86–87. old.)	1. Horgas Béla: Madaras Néni meséje. A mese felolvasása (tanári bemutatás). Megfigyelési szempontok és tevékenységek a meseolvasás közben. (Tanári kézikönyv 106. old.) 2. Megbeszélés: a Madaras Néni jellemzése saját szavakkal (külső és belső tulajdonságok). A szövegben aláhúzott külső jellegzetességek felolvasása. Milyen madarak szerepeltek a mesében: költöző vagy nálunk telelő madarak? 3. Kompozíciós tervvázlatok készítése és az illusztráció kidolgozása.	A kreativitás (az alkotóképesség, az ötletesség, a képzelőerő), a kompozíciós készség (a lényeg kiemelése mérettel és színnel), az anyaghasználati készség fejlesztése. A tanulási képességek és a vizuális memória fejlesztése a korábban tanult ismeretek alkalmazásával. A környezettudatos magatartás kialakítása: környezetvédelem, téli madáretetés, madáretetők készítése. Hogyan gondoskodjunk télen a madarakról?	Szemléltetés: Meseillusztrációk kompozíciói (a főszereplő hangsúlyozásának módjai), madarak fotói, különböző madarábrázolások, madárhangok. A tankönyv madárrajzai, 86–87. old. Tanári kézikönyv 106–107. old. Eszközök: választható technika.	Gyűjtőmunka: Madárképek, madárnevek, madárhangok, meseillusztrációk.	
--------	--	---	--	---	--	--

63-64.	Látvány utáni ábrázolástól a forma átalakításáig. 1. A víz alatti élet. (Tk. 90–91. old.) 2. Meseillusztráció: <i>A tengerszem titka</i> című népmese. (Tk. 94. old.)	Választható ábrázolási feladatok. 1. Egy önállóan kiválasztott hal valósághű ábrázolása rajz vagy kép alapján. 2. A három kívánságot teljesítő mesebeli aranyhalacska megfestése kitalált mintákkal és színekkel. 3. Mit lát a bűvár a víz alatt? Fantasztikus képzeletbeli jelenet vizuális bemutatása a tankönyv gondolatébresztő, megkezdett rajzának folytatásával (Tk. 91. old.). 4. Csoportmunka. Akvárium vagy egy víz alatti bűvárkaland ábrázolása. Nagyméretű kép készítése közösen. 5. Meseillusztráció készítése <i>A tengerszem titka</i> című népmeséhez. 6. Híres halakról szóló történet, pl. a bibliai Jónás és a cet történetének ábrázolása.	A megfigyelőképesség, a figyelem összpontosítása, a forma- és színérzék fejlesztése a látvány utáni vázlatrajz készítésével. A képzelőerő, az asszociációs és a kombinatív képességek, a kompozíciós készség fejlesztése a valósághű formák dekoratív áttevezésével. A tanulási képességek és a vizuális memória fejlesztése a korábban tanult ismeretek alkalmazásával. A játékos tanulás, a kísérletezés örömeinek kialakítása a motivációs feladatokkal és a szituációs játékkal.	Szemléltetés: Képek, rajzok, természetfilmek halakról, bűvárkaland. A képzelet világa tankönyv 90–91. old. Tanári kézikönyv 108–111. old. Környezetismeret tankönyv: Hazai halaink. Eszközök: grafitceruza, tempera, olajpasztell.	Előzetes feladatok: Képek, rajzok gyűjtése halfajtákról és egyéb vízben élő állatokról és növényekről. Az akváriumok berendezésének jellemzői. Vizuális játékok: – A halakhoz vezető víz alatti labirintusjáték megfejtése, a helyes útvonal kiemelése színezéssel (Tk. 90. old.). – Halforma kialakítása a számok sorrend szerinti összekötésével (Tk. 90. old.). Szerepjáték: A megrajzolt hal tulajdonságainak ismertetése szerepjátékkal, pl. Én vagyok a ponty...	
--------	---	---	--	--	--	--

65-66.	A jellemző nézet és a forma jele. A látvány átalakítása a jellegzetességek kiemelésével. 1. Egyszerűsítés – piktogram tervezése. (Tk. 92. old.) 2. Mozaik. (Tk.93. old.) 3. Origami. (Tk. 93. old.)	Ismétlés: A piktogram jellemzőinek felidézése közös megbeszéléssel. A piktogram jellemzőinek közös összegzése: a forma jellemzőinek kiemelése, a lényegtelen részletek elhagyása, egyszerű, de könnyen felismerhető forma, kevés szín (többnyire csak egy) alkalmazása. Választható ábrázolási feladatok. 1. Papírdúc készítése: az egyszerűsített forma sablonjának megtervezése, kivágása, a forma nyomtatása. 2. Étlap tervezése egy halételeket áruló vendéglő számára.	A tanulási képességek és a vizuális memória fejlesztése a korábban tanult ismeretek alkalmazásával. A vizuális kommunikáció, az absztrakciós képességek (lényegkiemelés, egyszerűsítés, általánosítás), a szín- és formaérzék és a kompozíciós készség fejlesztése a piktogram tervezésével. A szociális kompetencia és a manuális készség (kézügyesség, anyaghasználati készség) fejlesztése az együttműködést és koncentrációt igénylő csoportmunkával.	Szemléltetés: Formák egyszerűsített képei (piktogramok). Mozaikburkolatok, mozaiktechnikával készült faliképek. Eszközök: A papírdúchoz: famentes rajzlap, folyékony ragasztó, olló, nyomdahenger, tempera vagy nyomdafesték. Tankönyvi munkához: grafitceruza, filctoll. Mozaikképhez és az origamihoz: színes papírok, famentes rajzlap, folyékony ragasztó.	Csoportmunkák. 1. Mozaikkal készítése: – Egyszerű halforma felrajzolása a rajzlapra. – A különböző színű papírok kisebb-nagyobb darabokra tépése és színek szerinti csoportosítása. – Először a háttér, majd a forma kidolgozása. (Leírás: Tk. 93.) 2. Origami. Egyszerű halformák hajtogatása színes papírokból. Közös kompozíció alkotása a különböző méretű papír halformákból.	
11. témakör. Regényes várak és lakóik						

67-68.	Műalkotások elemzése. (Tk. 96–97. old.) Különböző típusú várak és a várak részei. A központi (centrális) vár. A diósgyőri vár. (Tk. 98–99. old.). Kívül vagy belül (Tk. 101. old.). Cifra palota (Tk. 100. old.).	1. Műalkotások elemzése. Jelenetek a várvédő hősök életéből. Wagner Sándor: Dugovics Titusz önfeláldozása (1859). Székely Bertalan: Egri nők (1857). 2. A középkori várak jellegzetes típusainak és részeinek megismerése. A centrális vár és az alaprajz fogalmának értelmezése önállóan (Kislexikon használatával). A tankönyv magyarázó ábráinak értelmezése és a feladat önálló megoldása az olvasott szöveg alapján. (Tk. 98–99. old.) 3. Választható ábrázolási feladatok. – Restaurálás. Várat ábrázoló festmény vagy rajz hiányos részeinek kiegészítése. – Egy képzeletbeli jelenet ábrázolása a vár lakóinak életéből. Mi történik a vár ablakán kívül és belül? (Tk. 101. old.) – Rajzkiegészítés (Tk. 100. old.). A tankönyv palotarájának kiegészítése az adott minták folytatásával (faktúragyakorlat, szimmetriaérzék fejlesztése).	Az anyanyelvi kommunikáció (szövegalkotás szóban és írásban, beszédkézség, szövegértés) és a véleményalkotás képességének fejlesztése a műalkotások elemzésével és összehasonlításával. A hatékony, önálló tanulás (információgyűjtés, fogalommagyarázat) képességének fejlesztése az új fogalmak önálló értelmezésével, a szakkönyvek és a lexikonok használatával. A megfigyelőképesség és a reprodukáló képesség fejlesztése a restauráló feladattal. Az esztétikai-művészeti tudatosság fejlesztése a más művészeti ágak adott témához kapcsolódó alkotásainak megismerésével, pl. Olvasás tankönyv: Nándorfehérvár ostroma. Ének: középkori udvari zene, trubadúrénekek. A Cifra palota... kezdetű dal.	Szemléltetés: Limbours testvérek: Kalendárium Berry herceg imakönyvéből. Jakob Alt: Árva vára (vízfestmény, 1800-as évek). Wagner Sándor: Dugovics Titusz önfeláldozása (1859). Székely Bertalan: Egri nők (1857). Telepi Károly: A diósgyőri várrom. Tanári kézikönyv 114–117. old. Eszközök: a tankönyvben: grafitceruza, színes ceruza, filctoll; rajzlapon: az adott témának legjobban megfelelő választható technika, pl. filctoll, tempera, olajpasztell vagy viaszkar.	Előzetes feladatok: – Várakhoz kapcsolódó személyes élmények (kirándulások, múzeumlátogatások, várromok). – Várakhoz kapcsolódó közmondások és szólások gyűjtése. – Beszélgetés a korabeli várakok életéről a várakat ábrázoló képek, rajzok és a könyvekben olvasottak vagy filmen látottak alapján. – A várudvarban zajló izgalmas történetek képzeletbeli felidézése, pl. lovagi torna, hétpróba, színészek és udvari bolondok előadása, táncmulatság stb. – Történetek gyűjtése a várvédő hősökről. Könyvtári munka: A lakóhely és környékének várai (szöveges és rajzos gyűjtés).	
--------	--	--	--	---	--	--

69-70.	Történetek, kitalált dolgok megjelenítése. A kiemelés képi eszközei. 1. Varázskulcs. (Tk. 102. old.) 2. Meseillusztráció. (Tk. 103. old.)	Választható alkotói feladatok (differenciált feladatkiadás). 1. Várlabirintus tervezése. 2. Különleges alakú, érdekes mintázatú, csodálatos színekben pompázó varázskulcs tervezése egy mesebeli palota kapujához. További variáció: a zöldvár és a kékvár kulcsának színes kidolgozása a zöld és a kék színárnyalatok kikeverésével. 3. Meseillusztráció. Szécsi Magda: A zöldvár kincse. A mesében szereplő várak elképzelt formájának ábrázolása és színezése a mesében leírt színek alkalmazásával. Színkeverési feladat: a zöld és a kék sok árnyalatának kikeverése.	A kreativitás, az átélő képesség a kompozíciós készség és a színhasználati készség fejlesztése a történetek, versek mesék, kitalált dolgok vizuális megjelenítésével. A játékos tanulás, a kísérletezés örömeinek kialakítása a motivációs feladatokkal és a szituációs játékkal. A kísérletezés bátorságának kialakítása, az alkotás örömeinek és a sikerélmény pozitív hatásának átélése a tanuló érdeklődéséhez közel álló feladatokkal. A szociális kompetencia és a problémamegoldó képesség fejlesztése a közös alkotás elkészítésével.	Szemléltetés: Színsorok, hideg és meleg színárnyalatok. Knósszoszi palota alaprajza (Kréta szigete). Díszes kulcsok különböző korok művészetéből, pl. gótikus (Tk. 102. old.) vagy barokk stílusú kulcsok. Johannes Itten: A színek művészete. A képzelet világa Tanári kézikönyv 118–121. old. Eszközök: filctoll, tempera vagy olajpasztell.	Vizuális játék: A labirintusrajz megfejtése. A négy saroktornyos várlabirintus kijáratának megkeresése (Tk. 102. old.). Szituációs játék: Rövid, de izgalmas történet kitalálása arról, hogy kívül találkoztunk a labirintusvárban, milyen kalandokat éltünk át, hogyan győztük le az ellenséget és végül hogyan találtuk meg a kijáratot. Csoportmunka. Csipkerózsika várának megtervezése. Milyen lehetett a vár szerkezete? Hogyan fonta be a csipkebokor a várfalat? Vajon milyen pózban aludtak el a vár lakói?	
12. témakör. A sárkányok országában						

71-72.	Az elbeszélő ábrázolás. Műalkotások elemzése. (Tk. 104–105. old.) Színkeverés. (Tk. 106–107. old.) Papírsárkány. (Tk. 108. old.)	1. Önálló szövegértelmezés a tankönyvben (Tk. 104. old.). 2. Képelemzés – összehasonlítás. Paolo Uccello: Szent György és a sárkány (1456). Orosz ikon: Sárkányölő Szent György (14. század vége). A Szent Györgyről szóló legenda megismerése (Tk. 105. old. szövege). A képelemzés szempontjai: a szereplők elhelyezése a képen (sík- és térábrázolás, egyszínű háttér és térmélység érzékeltetése), a főhős és a sárkány tulajdonságainak érzékeltetése kifejező mozzanatokkal és színekkel. Választható ábrázolási feladatok: – Egy ismert mese híres sárkányának ábrázolása egyéni ötletek alkalmazásával. – Színkeverési feladatok: sárkányrajzok színezése a tankönyvben megadott szempontok alapján (Tk. 106–107. old.). Cél: a három főszín (sárga, vörös, kék) felhasználásával tizenkét színárnyalat kikeverése a színek megfelelő arányú egymásra satírozásával.	Az anyanyelvi kommunikáció és a hatékony önálló tanulás fejlesztése a tankönyv szövegének megadott szempontok szerinti feldolgozásával. A megfigyelőképesség, az önálló véleményalkotás és a képolvasás képességének fejlesztése a témához kapcsolódó műalkotásokon látható szereplők kompozíciós térben elfoglalt helyének értelmezésével és a mozzanatok szóbeli leírásával. A vizuális képzelet fejlesztése és a közös munkavégzés örömeinek meg tapasztalása a mesefigurák tervezésével. A színérzék és a színhasználati készség fejlesztése a színkeverési feladatokkal. Az esztétikai-művészeti tudatosság fejlesztése a más művészeti ágak adott témához kapcsolódó alkotásainak megismerésével, pl. Olvasás: Szent György legendája. Csorba Piroska: Peti naplójából – A sárkány című vers részlete.	Szemléltetés: Kolozsvári testvérek bronzszobra: Szent György és a sárkány. Paolo Uccello: Szent György és a sárkány (1456). Orosz ikon: Sárkányölő Szent György (14. század vége). Ósállatok, sárkányszerű kihalt lények képe (sárkánygyík, őshüllők). Régi korok és távoli tájak népeinek sárkányábrázolása, pl. kínai sárkányok. Mesebeli sárkányok (meseillusztrációk). A képzelet világa Tanári kézikönyv 122–125. old. Eszközök: A tankönyvben színes ceruza. A rajzlapon és a közös kompozícióban választható technika.	Előzetes feladatok. Gyűjtőmunka: – Különleges sárkányokról szóló mesecímek és rajzok. – Sárkányokról szóló versek, találós kérdések, meserészletek. – A sárkányok külső és belső tulajdonságai. – Kihalt, sárkányszerű ósállatok (őshüllők) és a mesebeli sárkányok összehasonlítása. Szerepjáték: A Paolo Uccello festményén szereplő királylány és Szent György megszólaltatása. Meséljük el, mire gondoltak vajon a képen ábrázolt (és a róluk szóló legendából megismert) nehéz küzdelem közben! Páros feladat: Közös színkeverési játék: a jégsárkány és a tűzsárkány felületének színezése csak hideg vagy csak meleg színekkel.	
--------	--	---	--	---	---	--